

Панас ПРУСАК

25 Сакавіка Дзень
аблогічтва Б.Н.Р.

Мікола́ў запавіднік

Дзень волі

**Паас
ПРУСАК**

*

Міколайчыкі апаводкі

*

**Дзень
Волі**

У с т у п .

Сакавіцкімі шляхамі,
Па-над белымі снягамі
Дзень, святы для ўсіх плыве¹,
За сабою нас заве –
На широкія прасторы,
Дзе былога гонар, дух,
Дзе ляціць да зор, угору
Спадзяванняў нашых круг.

А ў Брылях² завейных – гола.
І ці ёсць тут дзе жыццё?..
Ёсць! Бяжыць, гляджу, Мікола³ -
Зараз будзе зноў зліццё
Нетаропкае гаворкі
З надвячоркам, што заціх –
Пад зіхценнем светлай зоркі
І пад шэпты чорных крыг,
Што таўкуцца на Рудэi⁴
І ў Раству⁵ илывуць ажно...

Г о с ц ь .

Тут у сенцах грукат: “Дзе я?!
Ну, нічога ж не відно, -
Хоць бы лямпачка якая!
Эй, Панас, чорт пабяры!..
О, а я цябе гукаю!
Ну, здароў, харэй стары!”

I, рассеўшыся ўрачыста,

Распачаў аповед свой:

“Дзень сягоння быў вячысты:
Разгарнуўся той сувой
Сакавіцкай слайнай даты!
Ну, і мы з брылеўскай хаты
Разам з Алачкай-каханкай⁶
З ранку ў свята палящелі.
Эх, на жаль, няма ў нас танка –
Вось бы з зайдрасцю глядзелі
Магілёўскія на нас!
Танк у дзень такі – як раз!

К а с т у с ё ў .

Напярэдадні Рыгорка –
Кастусёў⁷, той самы, наш –
Ды сваёй скорагаворкай,
Ды ў брылеўскі мой бліндаж
Пазваніў: “Пачнецца свята
Там, дзе Ленін і Сярго
Аб’ядналіся заўзята
Каля Болдзіна таго⁸.

А семнаццатай гадзіне
Мы пачнем адтуль хаду,
І сваім настроем грымнем,
І развеем мы нуду –
Каб адчулі беларусы
Дваццаць пяты дзень вясны!
Годзе ўжо канаць у скрусе –
Хай канаюць вунь яны !”...

О, натхніўшыся Рыгорам,

**Можна плысці і праз мора,
Горы можна перайсці –
Каб куточак той знайсці
Непаўторнага, святога,
Ад якога на душы
Светла, лёгка... Ты пішы!..”**

**Памаўчаў у задуменні,
Пасапеў у сівы вус –
І ўспамінаў тых імгненні
Развінулі зноў абрус.**

А ля к с а н д р Р ы г о р а в і ч .

**“Трэба тут, браток, адзначыць:
Горад – гэта ого-го!
Я імкнуся там пабачыць
Шмат каго і шмат чаго –
Калі зредку залятаю
На бліскучы той асфальт:
І сябrou я там вітаю
І яны крычаць мне: “Хальт!”⁹**

**Весь і сёння: нос – угору,
Бо мяне, дарэчы, сам
Аляксандр – эх! – Рыгорыч
Запрасіў у гарвыканкам¹⁰.**

**Во! Ты бачыш, як прыспела
І якія людзі тут!..
І да тых прыступак смела
Скіраваўся наш маршрут.**

Гмахам величны будынак

За блакітам тых ялін¹¹, -
Сэрца робіць аж прыпынак!..
Супакойся, сэрца, блін!

І праз позірк вартавога –
Ой, глядзеў той хлопец строга! –
На паверх залезлі трэці
І – налева. Надпіс свеціць:
“Канцылярыя”. Ого!

“Як знайсці мне?..” – “Вам қаго?” –
(Там жанчына вось такая) –
“Тут Рыгоравіч у вас...” –
“Пачакайце – пагукаю!
Ой, ён некуды як раз
Вышшаў! Вунь пінжак ягоны!..
Ён для нас амаль што свой,
І такі неугамонны
Наш Рыгорыч – ой, ёй, ёй!”

Не паспелі на банкетках
Мы падумашь: “Дзе той чмель?..” –
Як нясецца ён ракетай,
Прыціскаючы партфель,
Міма нас, у нейкіх думах...

Я крычу: “Агееў¹², стой!”
(Так – Агееў! А ты думаў,
Што Рыгоравіч не той?!).

“Ой! – убачыў, - вас вітаю!
Я ж вось тут амаль жыву:
Партархіў той разграбаю –
Кішкі хутка тут парву!

Жаданне.

Ну, шаноўныя, -- да справы!
Бачу, у вас жаданне ёсць
Адшукаць у траўні ўправу
На тыднёвую мілосць
Адпускных перажыванняў –
І ў чаканні Прагі млець¹³.

Тых сяброў ёсць абязцянне¹⁴.
І да Чэхіі ляцець
Нам праз Польшчу давядзеца.
Ад прыпынкаў нам не дзецца:
Кракаў будзе нас прымачь –
Той, што немцы падарваць
Не змаглі ў сурэвы час¹⁵.

А адтуль ужо як раз
І рукой падаць да Прагі –
“Злата Прага”!.. Тую смагу
Будзем півам наталяць, -
Апасля вы піва браць
У рот не будзеце паўгода!

Там, вядома жа, “Свабода”¹⁶,
І Скарынавы сляды¹⁷,
Й беларускага народа
Прыхаваныя гады¹⁸...

Векапомнную імпрэзу
Падрыхтуем для сяброў –
Хай паслушаюць гарэзы
Трапятанне родных слоў.

**Жыць? Гатэль? Ой, гумарысты!
Можа, “Хілтан”¹⁹ вам падаць?
Будзем чынна ў полі чыстым
Мы світанкі сустракаць,
Пазяхаючы дрыготка
У байскауцкіх²⁰ мяхах.
То не жах, сябры, - знаходка!
Так – танней! Нашто размах?..
Вунь Зіноўеў²¹ і Ульянаў²²
Па-сапраўднаму, не сп’яну
Засяліліся у шалаш²³ -
Потым быў такі кураж!..**

**Ну, давайце ваны гроши
І адбіткі пашпартоў!
Усё, пабег, мае харошыя:
Спраў яшчэ – як тых клапоў!”**

**І прапаў у калідоры,
Шаматнуўшы барадой.
Ён такі: сказаў - падорыць
Слой з гаючаю вадой...

На Садовай.**

**Зноў ахойнік ля ўвахода, -
Бокам, бокам з тых вышынь
І хутчэй адтуля ходу!..**

**І ужо аднекуль: “Дзынь!” –
Подых чуецца далёкі
Волі, сэрцы там пяюць –
І гісторыі аблокі**

Над Садовай²⁴ паўстаюць.

**І па стомленаму бруку,
Ля гімназіі старой²⁵
Мы пайшлі на тыя гукі
Надвячоркавай парой.**

**Сакавіцкая аблога,
Задуменны Магілёў...
І – пякучка-насцярога
Міліцэйскіх патрульёў.**

**Вунь Жэглоў, а вунь Шарапаў²⁶,-
Колькі ж вас, чорт пабяры!..
Ой, глядзі: атрад АМАПу²⁷
На аўтобусе ў двары!**

**Ай, Алёнушкін²⁸ - палкоўнік,
Нашых нораваў ахоўнік -
У папахе, с рацыяй,
Пэўна, у прастрацыі
Міма нас пратупацеў,
Нешта ў рацыю крахцеў, -
Краем вуха разабраць
Здолеў я: “Яб..на машь!”...**

**Да чаго тут падрыхтоўка?
Мо, чакаецца вайна?..
Калі што, у мяне вінтоўка
Прыхавана ля гумна.**

**О, знаёмыя асобы:
Бора Бухель²⁹, Салаўёў³⁰,
Вунь і Краўчанка³¹ без слоў
Аглядае ўсе вантрабы.**

**Абчапляўшыся значкамі,
Бел-чырвона-белы ўвесь
(Да мяне, маўляў, не лезь!)
Серж Нягацін³² - вось ён, з намі.**

Тут і моладзь у банданах³³,
І сур'ёзныя мужы –
Прыхінуліся аддана
Да святочнай той імжы.

М а н д а р ы н ы .

А пад “пушкінскім” балконам³⁴ -
Лёсам, часам не скароным –
Строгі Зміцер Салаўёў.
Нас убачыў: “Эй, Яцкоў!
Вось трymайце!” - і абринуў
Нам у рукі мандарыны.

І аранжавыя зоркі
Паплылі ва ўсе бакі –
Пад паглядам пільным, зоркім:
Міліцэйскія палкі
Аж дыханне затайлі –
Рэвалюцыя! Майдан!
Ох, аранжавым мы ўпілім!”³⁵...

Але ўлётак чамадан
Нераскрытым нікнуў долу:
Міліцэйскага дазволу
Вось на гэты распаўсюд
Нават Бухель не дамогся,
Хочь упэўнена запрогся

Утварыць чарговы цуд –
Паскакаў на перамовы,
Ну, а там за словам слова,
Спрэчка ажно да аблок
І – прыступкі ў “варанок”³⁶.

Во, “хапун”³⁷ ужо пачаўся:
Вунь Нягаціна цкуюць, -
Той, вядома ж, раскрычаўся:
“Ой, ратуйце! Ой, заб’юць!”
І народ па-партызанску
Падцягнуўся, загудзеў:
“Не чапайце хлопца, гансы!” –
Тут Алёнушкін забздзеў
І Сіроожу адпусцілі.

Н а в і н а .

“Ой, ці чуеце? Схапілі –
З навікою Салаўёў, -
Толькі што мне пазванілі
І сказалі: “Кастусёў
Ні за што арыштаваны!”
Весь уладай што абрана –
Самых лепшых выбіваць!
Як жа гэта ўсё стрываць?!”

І ўзвілося хваліванне
Над схмурнелай грамадой...

Ноч адыйдзе.
Будзе ранне –
І *світанне* неспакой,
Што пануе сёння хціва,

Памяце усім на дзіва, -
Глянь, што робіць беларус!
Дзе адвечны той прымус?..”

Змоўк Мікола ў задуменні,
Абдышаючы імгненні
Зрокам, кінутым у час...

К о л а с .

“А далей, браток Панас,
Нас панесла на сустрэчу
Ажно з Коласам ³⁸ самім!
Не, не з тым, што ў бронзе вечнай
Развінае свой кілім³⁹, -
З Уладзімірам, чый тата⁴⁰
Будаваў заўжды заўзята
Хату мрояў тэатральных,
Мог усё крытыкаваць.
Ну, а сын паўстаў харальна
Ў рэжысуры. І здышаць
Давялося шмат, цікава⁴¹.
Абавязаны ён славай
Магілёву: тут, у нас,
Фільм рабіў у першы раз⁴².

Марыць ён інтэлігентаў –
Гэтых вечных інсургентаў⁴³-
Аб'яднаць вакол сябе –
Каб на заўтрашній сяўбе
Шчыра, моцна, без прынукі
Падхапілі зерне рукі
І засеялі раллю
Нашай будучыні. Вось!

Дай кілішак я наллю –
Перасохла горла штось!
Ух!.. З чаго ты гэта гоніш?..

Т о ў с ц і к .

Во й гатэль той – “Магілёў”⁴⁴;
Дубравенкаўскія гоні⁴⁵
Заспявалі нам без слоў...

Не відаць чамусь нікога,-
Стой, як пень, тут і налай!..
Ай, глядзіць вунь нехта строга,-
Ой, то ж Тоўсцік Мікалай!⁴⁶
Ён жа з Коласам заўсёды,
Як Купала Янка⁴⁷ - з *тым*...
Прыклад розуму і згоды
На шляху ліхім, крутым.

I з тутэйшых: у абкоме⁴⁸
Ля Ляонава⁴⁹ сядзеў;
Млеў пасля ў газетнай строме⁵⁰ -
Вельмі ўважліва глядзеў
На Айчыну. I аднойчы –
Напярэдадні той ночы –
Мой артыкул ціскануў⁵¹ -
Пра ліхога кандыдата,
Што напорыста, заўзята
Абяцаў краіне краты.

Як жа я тады уткнуў!..

Вер не вер: усё збылося, -

**Аж мурашкі па спіне!..
Вось такое, брат, двукоссе
Наляцела на мяне!..**

З н а ё м с т в а .

**Ну, далей. Угледзеў Тоўсцік,
Павітаўся. Вось і гості:
“Колас!” – голас, нібы гром.
“Я – Алесь! І астраном!”⁵²**

**І адразу нейкі гоман:
Ала – ў “Кола”⁵³ з астрономам,
Мы ж у “Вольве” рэжысёра
Паляцелі ўлева, угору –
Адшукаўся ўміг начлег.**

**Не ў Брылях, на жаль, ён – эх! –
Дошку б я тады прыбіў:
“У гэтым доме Колас быў”.**

**Ад Вавілава, ля ФАКу⁵⁴,
Праз заснежаны шанхай
Кіламетр, здаецца, з гакам, -
Вось і дом⁵⁵. Шуміць там гай –
Магілёўцы ўжо паціху
Хвалявацца пачалі:
“Дзе ж гасцей тых носіць ліха?
Ну, нарэшце ўжо дайшлі!”...**

**Чынна, строга, з насцярогай
Павіталі менчукой, -
У нас, маўляў, свая дарога,
Ну, а вашых тых шляхоў**

Зараз хібы ўсе пабачым,
Зразумеем – хто тут *мачо*⁵⁶.
Калі што, дык мэкнем здачы,-
Мы такія! А то як?..

I Нягацін, і Шчарбак⁵⁷,
Клімуць⁵⁸, Суднік⁵⁹, Булавацкі⁶⁰,
I Агееў, і Васіль⁶¹
Тут прыйшлі гуляць не ў цацкі,
Бо лунае над усім
Гістарычная прастора –
Да сябе заве, угору, -
Гэта трэба зразумець...

Р э п а р т а ж .

“Ой, ну дайце наглядзець! -
На свято тэлеэкрана
Насцярожыўся Шчарбак, -
Во: расейцы без падману
Круцяць мінскі наш бардак!”⁶²

I мы ўсе пасуравелі,
Углядзеўшыся ў той жах –
Як АМАПаўцы ляцелі
I рабілі, што хацелі,
Як на скурчаных руках
Кайданы зазіхацелі...

Вось такія сёння справы,
Мой браток, - ці грэх, ці два!
Крок улева, крок управа
I – трымайся галава!...

Трэба нам на гэту ласку
Пад рукою мець заўжды
Бранірованую каску –
У тым шлеме ад бяды
Захінёмся, як бывала
У гісторыі не раз.

З - з а к р а т а ў .

Тут для нашага кагалу
Надышоў навейшы час:
Пад зіхценне перазвону –
Там такія, брат, звани –
З сенцаў выкаціўся гонар,
Паказаліся яны –
Кастусёў Рыгор Андрэіч
І Рыгорыч Васількоў⁶³.

І ўзарваліся над рэем
Прывітанні сябрукоў,
І узрушылася хата!..

Гэта ж, братка, ого-го:
Хлопцы вылезлі з-за кратав,
Нацярпейшыся ўсяго!..

З а т р ы м а н н е .

І адразу: “Як там? Што там?..”
І Рыгор пачаў хаду:

“Хлопцы! Выйшаў я з работы,
Да трамвая іду.

Тут Бычко са мною, Саша⁶⁴,
І Падліскі тут Іван⁶⁵;
Пра жыццё гамонім наша
І пра наш Туркменістан⁶⁶.

На гадзінніку – шаснаццаць.
Раптам ззаду тупат, крык:
“Ну, за вамі, блін, не ўгнацца!”
“Усё, - падумаў я, - кірдык!..”⁶⁷.

Павярнуўся: у цывільным
Тroe хмурных дзецикоў –
Абстулі гэтак шчыльна:
“Грамадзянін Кастусёў?
Вас папросім затрымацца
Для размовы тэт-а-тэт:
Трэба ў справе разабрацца –
І ўсіх мух ад тых катлет
Аддзяліць рукою цвёрдай!”

Што патрэбна гэтым мордам?..

Запытаў: “А вы адкуля? “ –
Паказалі ўсё без слоў,
Свае “ксівы” разгарнулі –
Глянь ты: прапаршчык Хартоў⁶⁸,
Шэраговец нейкі справа,
Злева – Новікаў, маёр⁶⁹.

“Хлопцы, хуцењка да справы!
Ну, які ў вас тут сыр-бор?
Пачакайце: зараз звякну
Я Рыгорычу - туды !..

Слухай, дзядзька, мне тут вякнуць

Не даюць! Паслаць куды?
Не, - сур'ёзныя жа людзі!
Ты давай-ка падграбай –
Трэба стукнуць тут у грудзі,
Каб затросся гэты гай!..

Тыя вылупілі вочы –
А каму жа я званіў?
Хто ж, скажыце мне, ахвочы,
Каб Рыгорыч уваліў?

Пацішэлі: “Вам, шаноўны,
Трэба ў Ленінскі РАУС!”⁷⁰
Я ім мякка так: “Панове!
Штой-та робіцца? Прымус?
Я – затрыманы ці хто тут?!
Не? Бывайце!” А яны:
“Зараз мы АМАПа роту
Свістанём!” Ну, мне вайны
Не патрэбна – ранавата.

Каб жа ўсе жылі яны
І здарова, і багата!..

Ды, тым больш, на скрыжаванне
Шмідта й Габраўскай⁷¹ народ
Падцягнуўся і пытанні
Забухцеў. Я напярод
Падлічыў наступствы тыя:
Могуць хлопцаў і пабіць.
Ім кажу: “Пайшлі, крутые!
А то зараз бараніць
Давядзецца. Не стрымаю –
Бо, што маю, то і маю!”

Падстава.

**Ну, прыйшлі ў той РАУС цъяны –
І пачулася крозь гам:
“Тут у нас абмаляваны
Горад увесь. Скажыще нам:
І адкуль такое гора?
Xто на сценках і заборах
Пра Луку і пра муку⁷²,
Пра Эўропу і пра жопу⁷³
Рэгулярна стракаціць?”**

**Ах, ты, маць тваю іціць!
У эксперты запісалі, -
Проста нейкі Эрмітаж!
Ой, мяне бы не чапалі
І не лезлі ў мой бліндаж!..**

**“Хлопцы, кіньце вы дурное!
Ну, які “графітчык”⁷⁴ я?
Вось гідраўліка⁷⁵ - святое,
Там я знаю дах..я.
Дзе якая жалязяка,
І які дзе болт уткнуць –
Гэта ведаю з адзнакай,
Тут мяне не абмінуць!”**

Васількоў.

**У гэты момант зашумела
Наваколле да асноў
І ўляцеў Рыгорыч смела –**

Наш Віталя Васількоў.

І адразу: “Ну-ка, ну-ка –
Гэта што за праізвол?”
Тут яму скруцілі руکі –
Ён здзівіўся: “Вось дазвол –
Я жа праваабаронца!
Калі будзеце ламаць,
Будзе ў клетку вам аконца!
Смірна ўсім, такую маць!”

Васількоўскія паперы,
Дзе ўсяго там да халеры,
Пачыталі і вяртаць
Нават і не захацелі.

А Віталь ім: “Звар’яцелі!
Там пра гэта затрыманне
Ўжо па радыё таўкуць –
Уся “Свабода” з прыдыханнем
Задудзела й будзе дуць!

І наогул: наш Андрэіч –
Ён *абкома сакратар!*⁷⁶
Тут жа – прапаршчык дурэе!
Ну ты, прапар, і змагар!
На каго руку паднялі?
Дзе субардынацыя?!
Тут – палкоўніцкія хвалі!
Вызываі па рацыі!”

С к а р г а .

I напраўду – хлопцы тыя,

Ачмурэлъя ў канец,
Пазванілі: “Нам тут шыюць!
Будзе зараз нам пі..дзең!
Не было такога з веку!..”

Не паспей заціхнуць хнык,
Як ляціць Іван Тупека⁷⁷ -
Падпалкоўнік, кіраўнік.

Паглядзеў на наш клапоўнік
І пачаў без лішніх слоў:
“Там Алёнушкін, палкоўнік,
Й падпалкоўнік Ермакоў⁷⁸
У вашай скарзе⁷⁹ фігуруюць.
Трэба ехаць у УУС⁸⁰,
Бо за скаргу нас мардуюць!
І нашто нам гэты флюс?”

Калі трэба – што тут зробіш?
Я жа бачу: цягнуць час.
Ды й няёмка ў той вантрабе, -
Вунь як зыркаюць на нас!..

Ну, паехалі. Й адразу
Гучна з рацыі: “Адбой!
У Каstryчніцкі⁸¹ заразу –
Там хай пішуць “опер” свой!”

Так карцела крыкнуць: “Годзе!” –
Ды Віталь забараніў.
Тут і Краўчанка Валодзя
Абарону узмацніў.

Нешта чыркнуў я ў паперах –
І бягом за тыя дзвёры!

Дзве гадзіны – як злізала:
Васемнаццаць на двары!
Там гісторыя паўсталая –
Мы ж вось тут, чорт пабяры!..

Страж.

Ды старонку у канспекце
Лёс не тую разгарнуў –
І на Пушкінскім прашпекце⁸²
Нас ДАІшнік⁸³ тармазнуў.

Побач “Космас”⁸⁴, Пушкін⁸⁵ млее,
Хлопец з палкай слупяне;

Не – не пройдзе тут бардак:
Начэку заўжды Лабяк!⁸⁶

І пачаў: правы, педалі;
А ці грукае паддон?
Ну-ка, фарай паміргалі!
А ў антэчцы ёсьць гандон?
Нешта мала вунь саляркі!
А чаму памяты “Форд”⁸⁷?

Колер нейкі дужа маркі!
Ду-ду-ду-ду-ду... Чорт!..

Адчапіліся ад стражы
Мы праз сорак аж хвілін!
Вось такая, хлопцы, лажа!
Невязуха сёння, блін!..

Ну, нічога! Тут мы – з вами!
Справу зараз зробім мы.

**Пасябруем, мо, дамамі –
Побач нашыя дамы!”**

**I, пачуўшы ад Рыгора
Той амаль што дэтэктыў,
Мы ў другое ўплылі мора,
Завялі другі матыў...**

Размова.

**Распачаў Мікола Тоўсцік –
Пра яднанне, чыннасць, лёс;
Што мы тут – зусім не госці,
Што пытанняў сёння стос,
Што патрэбна вырашэнне
Варушэнняў грамады:
Не адчуеш тых цячэнняў –
Недалёка да бяды.**

**I таму Ўладзімір Колас
Сёння тут. I хоча ён,
Каб пачуўся кожны голас,
Каб пачуццяў бомкнуў звон...**

**I Георгіевіч з ходу
Завязаў вузельчык свой,
Каб прысутнаму народу
Перадаўся неспакой –
За спрадвечнае маўчанне
Там, дзе трэба не маўчаць;
За фальшывае гучанне,
Што паспелі мы абраць;
За самотны лёс Айчыны,
I за нашу ролю там,**

Дзе шануеца Учынак,
А не чорных сварак гам.

І патрэбна разуменне,
Хто такі *інтэлігент* –
Ці ўладар свайго імгнення,
Ці вар'ят, які ушчэнт
Разбурае мілагучнасць
Паміж небам і сабой...

Ёсць *адвечнае*,
Ёсць *штуучнасць* –
Выбар толькі за табой.

І нырнулі мы глыбока
Ў строму тых шаманскіх слоў.
І сваё прыжмурыў вока
Ў задуменні Кастусёў.

І пытанні ўсцяж пасеяў
Вечар *той*: з усіх бакоў –
Пра сваё спытаў Агееў,
І маўклівы Васількоў
Нешта трапнае агучыў;
І Шчарбак паклаў да кучы
Ўсю сваю неардынарнасць;
А Аўраменка бясхмарнасць,
Як заўжды, занатаваў...

І адказ на ўсё гучаў.

І сышліся, безумоўна,
Ўсе на тым, што трэба нам
Штосьці вывучыць нанова,
Нешта выкінуць у хlam,

I – яднацца: без яднання
Будзе вечнае змярканне,
I ніколі тое сонца
Не загляне у аконца,-
Ды й аконца тое дзе?..

П а с а д а .

Зноўку Тоўсцік грамадзе
Прапанову: “Хлопцы, трэба
Тут ячэйку⁸⁸ ўсталяваць --
Каб было бясхмарным неба,
Каб магло заўжды лунаць
Меркаванне магілёўцаў –
І каб чула ваша слоўца
Наша Рада⁸⁹. Ну, вы як?
Згодны? Добра! I, вядома,
Вам спатрэбіцца маяк –
Каб свяціў вось тут, ля дому,
Зрухі қаардынаваў.
Я так думаю: да спраў
Далучыце вы Яцкова, -
Ён, вядома ж, баламут,
Але там, дзе трэба Слова
Ці павага да высноў –
Зробіць ён усё зэр гут⁹⁰.
Вырашайце!”

Над пакоем
Цішыння спляла кілім.
Крэхнуў Клімуць: “Раз такое –
Пагадзіцца трэба з тым!
Мы жа ведаем Міколу,-
Хай працуе! Калі што –
Дапаможам, мы ж - наўкола!

Будзе добра ўсё! А то!..”

Аксакала⁹¹ падтрымалі
І мяне вось так абраля⁹².

Ну, а потым, як вядзеца, -
Чарка, шкварка між размоў.

Як мне гэта адгукнецца?..

К о д а .

Ты, Панас, хоць пару слоў
Мне сказаў бы у падтрымку –
Бачыш, кінула куды!
Ай, давай грамульку дрынкну
Ды пайду, а то брады
На Рудэі ўжо шапочуць, -
Вунь світанак паўстае...”

І праз міг у ноч пакрочыў,
Рассыпаючы свае
Успаміны, хваляванні...

Ну, да новага спаткання!

31 сакавіка – 13 жніўня 2005 г.

З а ў в а г і і т л у м а ч э н н і .

¹ Ідэю афармлення беларускай дзяржаўнасці выпрацоўвалі ў 1915 – 1918 г.г. розныя партыі і арганізацыі. Напачатку разглядаліся варыянты: аўтаномія ў складзе дэмакратычнай Расійскай федэрациі, літоўска-беларуская канфедэрэцыя, незалежная беларуская дзяржава. Ідэя БНР упершыню была выказана на Ўсебеларускім з’ездзе 1917 года. Незалежніцкая настроі ў беларускім руху ўзмацніліся пасля разгону Ўсебеларускага з’езда.

Пасля зрыву міных пераговораў у Брэсце і наступлення Германіі (18.02.1918 г.) Аблывакамзах і СНК Захадній вобласці і фронту прабраліся з мінска ў Смаленск. дзеячы Цэнтральнай беларускай вайсковай рады, Выканчага камітета Рады Ўсебеларускага з’езда абвясцілі сябе часовай уладай на Беларусі да склікання Ўстаноўчага сейма. 21.02.1918 г. Выканком Рады прыняў Першую Ўстаўную грамату да народаў Беларусі і стварыў першы ўрад Беларусі – Народны сакратарыят Беларусі на чале з Я.Я.Варонкам. Выканком Рады Ўсебеларускага з’езда прыняў 9.03.1918 г. Другую Ўстаўную грамату да народаў Беларусі, якой краіна фармальна абвішчалася Беларускай Народнай Рэспублікай. 25.03.1918 г. была прынята Трэцяя Ўстаўная грамата, якой Беларусь была абвішчана незалежнай і свабоднай дзяржавай. Пасля гэтага на Беларусі адбылося шмат чаго, але гэты дзень – 25 сакавіка 1918 года – назаўсёды застаўся ў гісторыі Беларусі, як *Дзень Волі*.

² Вёска ў Магілёўскім раёне Магілёўскай вобласці.

³ Мікола Адамавіч Яцкоў – дырэктар Брылеўскага сельскага Дома культуры.

⁴ Рака, правы прыток Раствы на тэрыторыях Магілёўскага і Чавускага раёнаў. Даўжыня 40 км. Асноўны прыток – Чарняўка (справа). Вадазбор (318 км²) у межах Аршанска-Магілёўскай раёніны.

⁵ Рака, правы прыток Проні на тэрыторыі Шкловскага, Магілёўскаго, Чавускага і Слаўгарадскага раёнаў. Даўжыня 100 км. Асноўны прыток: Рудэя, Будлянка, Хоцінка (справа), Плесна, Вілейка (злева). Вадазбор (1290 км²) у межах Аршанска-Магілёўскай раёніны. На левым беразе знаходзяцца археалагічныя помнікі: гарадзішча каля

в.Сухары і ў 1,5 км к захаду ад в.Азарычы, курганны магільнік на ўсход ад в.Пацяраеўка.

⁶Ала Міхайлаўна Яцкова – жонка Міколы Яцкова.

⁷ Рыгор Андрэевіч Кастусёў – яркі прадстаўнік беларускай апазіцыі. Аддае ўсе свае сілы, каб Магілёўшчына не забывала пра 25 Сакавіка.

⁸ Маецца на ўзвaze месца ў г.Магілёве, дзе “сустракаюцца” вуліцы Ленінская, Болдзіна і плошча імя С.Арджанікідзе, ля Мураўёўскага сквера.

⁹ “Halt!” – “Стой!” (нямецкая мова).

¹⁰ Гарадскі выканаўчы камітэт.

¹¹ Магілёўскі гарвыканком месціцца ў будынку, які быў пабудаваны ў 1973 г. (архітэктары А.Кучарэнка, Ю.Шпіт) для Магілёўскага аблкома Кампартыі Беларусі. Актыўна фарміруе забудову вуліцы Першамайскай. Сіметрычная аб’ёмна-прасторавая кампазіцыя цаглянага будынку складаецца з 8-павярховага прамавугольнага ў плане аб’ёму і аб’яднанага з ім з дваровага фасада 2-павярховай прамавугольнай ў плане залі паседжанняў (на 400 месцаў). Кампазіцыя галоўнага фасада асноўнага аб’ёма заснавана на рытму вертыкальных лапатак і спараных прамавугольных аконных праёмаў. Аб’ём залі паседжанняў вырашаны ў лаканічных формах. У аснову планіровачнай структуры будынка пакладзена калідорная сістэма з 2-баковым размяшчэннем кабінетаў. У цэнтры кожнага паверха – хол. На першым паверсе зняходзяцца вестыбюль, гардэроб, столовая. Паверхня цокальнага паверха і 3-частковы партал галоўнага ўваходу абліцаваны чорным паліраваным гранітам. У інтэр’еры (вестыбюль, залі паседжанняў) выкарыстаны граніт, мармур.

¹² Аляксандр Рыгоравіч Агееў – выкладчык Магілёўскага Універсітэта імя А.Куляшова, вядомы гісторык (вывучае навейшую гісторыю Беларусі) і адзін з выбітных прадстаўнікоў тых магілёўскіх плыніяў, якія рупліва імкнуцца, каб Беларусь усё-ткі павярнулася тварам да Еўропы.

¹³ Маецца на ўзвaze, што сябры клубу “Чароўны ўспамін” запланава-

лі вандроўку ў Чэхію, каб паглядзець розныя векапомныя мясціны (і Прагу, вядома).

¹⁴ Тут гаворка ідзе пра тое, што “чароўнаўспамінаўцаў” запрасіла вядомая чэшская грамадская арганізацыя “Людзі ў бядзе”, а самую актыўную ролю адыгралі цудоўныя беларусы Ілля Глыбоўскі і Рыта Гаціх.

¹⁵ У пачатку 1945 года нямецкія захопнікі, ведаочы, што прыдзеца адступаць, замініравалі Кракаў. І толькі дзякуючы намаганням тых вядомых людзей, як маёр Віхар і штандартэнфюрэр Шцірліц (аб гэтым сцвярджаў Юліян Сямёнаў), зруйнаванне гэтага цудоўнага горада не адбылося.

¹⁶ “Свабода” – амерыканская радыёстанцыя, заснаваная ў г.Мюнхен (ФРГ) у 1952 г., ва ўмовах “халоднай вайны”, для вядзення інфармацыйна-прапагандыстскай барацьбы супраць СССР. Упершыню выйшла ў эфір у сакавіку 1953 г. як радыё “Вызваленне”, неўзабаве перайменавана ў “Свабоду”. Фармальна выступала ад імя неўрадавай арганізацыі “Камітэт барацьбы за вызваленне ад бальшавізму” (з 1964 г. “Камітэт вызвалення”), але ў пачатку 70-х гадоў камісія Кангрэса ЗША афіцыйна прызнала факт яе фінансавання амерыканскімі спецслужбамі з дзяржаўных бюджетных крыніц. Распад СССР і спыненне “халоднай вайны” не прывялі да закрыцця “Свабоды”. Яна ператварылася ў адзін з прапагандыстскіх інструментau амерыканска-натаўскай палітыкі глабалізму. У 1995 г. штаб-кватэра “Свабоды” пераехала з Мюнхена ў Прагу. Беларуская служба “Свабоды” вяшчае 8 гадзін у суткі і мае інфармацыйныя, аналітычныя праграмы па эканамічных, культуралагічных, этнографічных, гісторычных і іншых праблемах. Сярод быльх і сучасных супрацоўнікаў беларускай рэдакцыі “Свабоды” С.Станкевіч, Я.Запруднік, Г.Айзенштат, В.Жданко, Ю.Дракаҳруст, А.Лукашук, С.Навумчык і іншыя. “Свабода” прапагандуе прынцыпы заходній дэмакратыі, ліберальныя эканомікі і з гэтых пазіцый асвятляе падзеі ў свеце, выступае супраць аднаўлення геапалітычнага адзінства быльх рэспублік СССР.

¹⁷ Скарына Францыск (каля 1490 г. – каля 1551 г.), беларускі і ўсходнеславянскі першадрукар, асьветнік-гуманіст, пісьменнік, грамадскі дзеяч, вучоны-медзік. Што тычыцца ягоных слядоў у Празе, то мяркуеца, што ў перыяд з 1507 па 1512 г.г. ён мог

скончыць універсітэт у Празе, дзе атрымаў ступень доктара філа-софії. Інтэнсіўная выдавецкая дзейнасць Скарыны ў Празе ў 1517-1519 г.г. дазваляе думаць, што ён пасяліўся тут не пазней, як у 1516 г. 6.08.1517 г. Скарына выдаў сваю першую кнігу – Псалтыр. На працягу наступных двух гадоў ён выдаў 19 кніг (або 22, калі лічыць кнігі “Царстваў” за 4) Старога Запавету: “Іоў”, “Прычы Саламона”, “Ісус Сірахай” і іншыя.

¹⁸ Присутнасць беларусаў у Празе вядома з 14 стагоддзя. У 1397 г. польская каралева Ядвіга выдала указ аб стварэнні ў Празе літоўскай калегіі для моладзі з Вялікага Княства Літоўскага. У Пражскім (Карлавым) універсітэце вучыліся 12 студэнтаў з ВКЛ. У першай палове 16 стагоддзя ў Празе жыў і працаўаў Ф.Скарына. З часоў Першай сусветнай вайны Прага – буйны цэнтр грамадска-палітычнага і нацыянальна-культурнага жыцця беларускай эміграцыі. У 1918-1925 г.г. тут быў консулам БНР М.Вяршынін. У верасні 1921 г. у Празе адбылася Першая Ўсебеларуская канферэнцыя, а ўрад Чэхаславакіі выдзеліў больш за 100 стыпендей для беларускай моладзі з Захоўнай Беларусі і Латгаліі. У 1922-1926 г.г. у Празе вучылася каля 350 беларусаў, у тым ліку В.Жук-Грышкевіч, У.Жылка, Т.Грыб, У.Тамашчык. 1.11.1923 г. сюды пераехалі ўрад і презідыум Рады БНР (у тым ліку П.Крачэўскі і В.Захарка), якія дзейнічалі да сакавіка 1943 г. У міжваенны перыяд у Празе існаваў шэраг беларускіх арганізацый і ўстаноў, у тым ліку Аб'яднанне беларускіх студэнцкіх арганізацый, Беларускае (Крывіцкае) культурнае таварыства імя Ф.Скарыны, Беларускі навуковы кабінет. Друкаваліся беларускамоўныя газеты і часопісы “Беларускі сту-дэнт”, “Перавясла”, “Прамень”, “Іскры Скарыны” і іншыя. У Празе абаранілі доктарскія дысертацыі І.Дварчанін, М.Ільшэвіч, Я.Станкевіч, А.Орса, Т.Грыб. Пасля Другой сусветнай вайны ў Празе асталяваліся каля 300 беларускіх сем'яў. Тут жылі і працаўалі пісьменніца Л.Геніош, спявак М.Забэйда-Суміцкі. Нацыянальна-культурная дзейнасць беларусаў у Празе актыўнічаў ў 1990-я гады. Гэтаму спрыяла культурная праграма “Беларусы ў Празе”, у час якой працаўалі аднаймененная выстаўка (12-16.02.1996 г.), Скарынаўскі семінар, заснавана Згуртаванне беларусаў у Чэхіі імя Ф.Скарыны. 31.10.1996 г. у пражскім Градзе адкрыты помнік Скарыні. У сакавіку 1998 г. у Празе адбылася сустрэча беларусаў з Францыі, Аўстрый, Польшчы, Германіі, Бельгіі, Канады, прысвечаная 80-годдзю абвяшчэння БНР. 25.03.1998 г. пры чэшскай арганізацыі “Чалавек у бядзе” адкрыты Беларускі цэнтр, а ў сакавіку 1999 г. – Ин-

фармацыйнае прадстаўніцтва беларускай грамадскай ініцыятывы “Хартыя-97”. У адпаведнасці з рашэннем Міністэрства адукацыі Чэхіі ў пражскіх ВНУ ў 2000 г. працягвалі навучанне 12 студэнтаў з Беларусі.

¹⁹ Сусветнавядомая назва сеткі гатэляў, якія лічацца найбольш кам-фартабельнымі.

²⁰ Байскаут (англ. boy-scout : boy хлопчык + scout разведчык) – член скауцкай арганізацыі. Гэтыя арганізацыі ўзніклі на пачатку ХХ стагоддзя і з'явіліся прыкладам для стварэння ў СССР піянерскай арганізацыі.

²¹ Зіноўеў Рыгор Яўсеевіч (сапраўднае Радамысльскі Яўсей Аронавіч, 1883-1936), савецкі партыйны і дзяржаўны дзеяч. Пасля лі – пеньскага крызісу 1917 г. разам з У.І.Леніным хаваўся ў Разліве.

²² Сапраўднае прозвішча ўсім вядомага Ўладзіміра Ільіча Леніна. Пасля таго, як малавядомы ў той час следчы пракуратуры А.Я.Вышынскі (ён потым “вырас” да Генеральнага пракурора СССР) падпісаў ордэр на арышт Ульянава-Леніна, таму прыйшлося тэрмінова хавацца ў Разліве, ў шалаши. З ім разам хаваўся і Р.Зіноўеў. Існуе анекдот на гэту тэму: *Выстаўка. Экспануеца карціна, на якой намаляваны шалаш, з якога тарчаць дзве пары ног. I подпіс: “Ленін у Польшчы”. Наведвальнікі выставы пытаюца: “Чые гэта ногі?” Экскурсавод адказвае: “Дзяржынскага і Крупскай”. “А Ленін дзе?” – “Ленін у Польшчы”.*

²³ Шырокавядомая пабудова у Разліве (чыгуначная станцыя і дачныя пасёлак у 33 км ад Петраграда і ў 1 км ад Сестрарэцка), дзе летам 1917 г. жыў У.І.Ленін, хаваючыся ад пераследу Часовага ўрада. У часы СССР на месцы шалаша быў пабудаваны помнік.

²⁴ Адна з былых назваў цяперашняй вуліцы Ленінскай (гістарычныя назвы: Ветряная, Большая Садовая, Инженерная). Працягласць 1490 м ад Савецкай плошчы да вул.Курака. Адна з старажытных вуліц горада. Вядома з пачатку 16 стагоддзя, калі сфарміравалася Гандлёвая плошча (цяпер Савецкая), ад якой разыходзіліся ў паўночным напірку дзве галоўныя вуліцы-дарогі – Шклоўская (цяпер Першамайская вуліца) і Ветраная, што вяла да Ветраной брамы абарончага вала. Сучасны выгляд вуліцы пачаў складвацца ў 1930-я

гады. У адпаведнасці з распрацаванай праграмай рэканструкцыі і рэгенерацыі гістарычнай часткі вуліцы зрабілася выключна пешаходнай.

²⁵ У Магілёве першая гімназія (мужчынская, 7-класная) адкрыта ў 1809 г. У 1809-1830 г.г. яе скончылі 73 чалавекі. Выпускнікі гімназіі атрымлівалі агульную адукцыю і падрыхтоўку для паступлення ва ўніверсітэты і іншыя вышэйшыя навучальныя ўстановы. Пасля перабудовы будынку гімназіі (1878-1879 г.г.) яна мела клас для малявання, залю для гімнастыкі, фізичны кабінет, метэастансцулю, дзве бібліятэкі (фундаментальную і вучнёвую). З 1871 г. гімназія стала 8-гадовай. Штогод вучылася каля 500 вучняў, працавала каля 30 педагогаў. Вучыліся пераважна дзеці дваран, чыноўнікаў, духавенства, купецтва, былі выхадцы з мяшчан, рамеснікаў і заможных сялян. Дэкрэтам ВЦІК ад 16.10.1918 г. гімназія была скасавана. Сярод выпускнікоў Магілёўскай мужчынскай гімназіі – актыўны народнік, удзельнік падрыхтоўкі замаху на Аляксандра II Г.Ісаеў, адзін з кіраўнікоў народніцтва ў Расіі С.Кавалік, відны дзеяч міжнароднага рэвалюцыйнага руху М.Судзілоўскі. Тут вучыліся саратнік У.Леніна П.Лепяшынскі, акадэмік О.Ю.Шмідт. Зараз у будынку гімназіі месціцца гандлёвы дом “Аліса”.

²⁶ Глеб Жэглоў і Ўладзімір Шарапаў – героі фільма Станіслава Гаварухіна “Месца сустрэчы змяніць нельга”.

²⁷ АМАП – атрад міліцыі асобага прызначэння. Утвараліся ў свой час для барацьбы з арганізаванай злачыннасцю, а зараз у асноўным выкарыстоўваюцца для барацьбы з парушальнікамі грамадскага прадку, да якіх заўсёды адносяць і апазіцыйна настроеных масы.

²⁸ Адзін з кіраўнікоў Магілёўскага Упраўлення унутраных спраў.

²⁹ Барыс Бухель – праваабаронца, заўсёды працягты новымі ідэямі, скіраванымі на ўзмацненне справядлівасці і праўды.

³⁰ Зміцер Салаўёў – адзін з кіраўнікоў магілёўскай суполкі Партыі Беларускага Народнага Фронту.

³¹ Уладзімір Краўчанка – вядомы ў апазіцыйных колах праваабаронца.

³² Сяргей Нягацін – чалавек, які заўсёды ў першых шэрагах ба-рацьбітоў за светлую будучыню.

³³ Рэч даволі папулярная ў некаторых колах сучаснай моладзі (ро-керы, байкеры і інш.) : сукенка, якая асобым чынам - па-пірацку-звязваваецца на галаве.

³⁴ Існуоць звесткі аб tym, што А.С.Пушкін быў у Магілёве ў 1820 г. (па дарозе ў выгнанне ў Кішынёў) і ў 1824 г. (ехаў з Адэсы ў выгнанне ў с. Міхайлаўскае Пскоўскай губерніі). I спыняўся менавіта ў будынку, дзе зараз месціцца вучылішча культуры. Захаваўся балкон, з якога, па легендзе, паэт чытаў свае вершы жыхарам Магілёва.

³⁵ Маюцца на ўвазе падзеі рэвалюцыйнага кшалту на Ўкраіне на-прыканцы 2004 г., калі адбываліся презідэнцкія выбары і калі народ выйшаў на Майдан, а сімвалам падзеі зрабіўся аранжавы (пама-ранчавы) колер.

³⁶ Народная назва аўтамашыны для перавозкі асуджаных і арышта-ваных.

³⁷ Менавіта беларускае слова, утворанае ад “хапаць” – ужываеца амаль заўсёды, калі гаворка ідзе пра наступствы любой акцыі апазіцыі.

³⁸ Уладзімір Георгіевіч Колас – вядомы кінарэжысёр, дырэктар Бе-ларускага гуманітарнага ліцэя. Актыўна ўдзельнічае ў беларускай палітыцы – узначальвае Раду беларускай інтэлігенцыі, вылуччаны кандыдатам на презідэнцкіх выбарах 2006 г.

³⁹ Маеца на ўвазе помнік З.Азгуру Якубу Коласу на плошчы ў Мінску.

⁴⁰ Георгій Данілавіч Колас – бацька У.Г.Коласа. З сялянскай сям'і, якая ў канцы 1929 г. была “раскулачана” і выселена ў Комі-Пяр-мяцкую нацыянальную акругу. Там Г.Колас скончыў Кудымкарскі настаўніцкі інстытут (1947 г.), потым Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут (1951 г.). Працаўаў артыстам у мінскіх тэатрах, быў рэдактарам, карэспандэнтам Беларускага тэлебачан-ня, знаходзіўся на творчай працы. Рэцэнзіі, артыкулы аб тэатраль-ным мастацтве пачаў пісаць з 1953 г. Аўтар кніг, брашур, зборні-каў аўтатральным жыцці Беларусі, шматлікіх сцэнарыяў дакумен-

тальных кіна- і тэлефільмаў. Усяго па сцэнарыях Г.Коласа пастаўлена больш за 20 дакументальных фільмаў пра жыццё рабочага класа. культуры, навуку Беларусі.

⁴¹ У.Колас з'яўляецца рэжысёрам мастацкіх фільмаў “Дрэвы на асфальце”, “Хочаце – любіце, хочаце – не”, “Адна нач”, “Дзяніскіны апавяданні” (навэла), дакументальных “Барвовая трава”, “Магілёў”, “Сны аб Беларусі”, “Францыск Скарына”, “Максім Гарэцкі”. “Партрэт на фоне часу”.

⁴² У ліку першых фільмаў У.Коласа была дакументальная стужка “Магілёў”.

⁴³ Інсургент (ад лацінскага *insurgens паўстане*), удзельнік узброенага паўстання (інсурэкцыі) супраць урада; у гэтым значэнні слова “інсургент” шырокая выкарыстоўвалася ў рускай літаратуры 19 – пачатку 20 стагоддзя. Інсургентамі называліся ўдзельнікі паўстання 1863-1964 г.г. у Польшчы, на Беларусі і ў Літве (паўстанне Кастуся Каліноўскага).

⁴⁴ “Магілёў”, гатэль (праспект Міру, 6). Пабудаваны ў 1972 г. (архітэктары В.Астаповіч, Г.Бенедзіктаў, А.Лукомская). Разлічаны на 655 месцаў. 13-павярховы будынак пастаўлены перпендыкулярна прашпекту і з размешчаным побач 2-павярховым аб’ёмам Дома спорту ўтворае адзіны архітэктурны ансамбль, які з'яўляецца кампазіцыйнай дамінантай акружжаючай забудовы.

⁴⁵ Дубравенка, рака, правы прыток Дняпра на тэрыторыі Магілёўскага раёна. Даўжыня 18 км. Пачынаецца паўночна-ўсходнім в.Гай. Вадазбор 56 км². Даліна добра выпрацавана, шырынёй 18-20 м. Упадае ў Днепр у рысе горада з прытокам Струшня. Месца адпачынку гараджан.

⁴⁶ Мікалай Мікалаевіч Тоўсцік – вядомы на Магілёўшчыне чалавек. Працаўваў памочнікам першага сакратара Магілёўскага аблкома КПБ (пры В.С.Лянове), рэдактарам абласной газеты “Магілёўская праўда”, карэспандэнтам “Народнай газеты” па Магілёўскай вобласці. Потым пераехаў жыць у Мінск, займаў важкія пасады ў Савеце Міністраў Беларусі. Зараз адыгрывае значную ролю ў Радзе беларускай інтэлігенцыі. Паплечнік У.Коласа.

⁴⁷ Янка Купала (Іван Дамінікавіч Луцэвіч) – беларускі паэт, які, негледзячы ні на што, так і не прыняў Савецкую ўладу.

⁴⁸ Магілёўскі абласны камітэт Камуністычнай партыі Беларусі. У свой час быў вышэйшим кіруочым органам на тэрыторыі нашай вобласці. Пачаў сваю дзейнасць у маі 1938 г. з утварэннем Магілёўскай вобласці. Скончыў сваё існаванне ў 1991 годзе пасля сумнавядомага “путча ГКЧП”.

⁴⁹ Васіль Севасцьянавіч Ляонаў нарадзіўся 16 красавіка 1938 г. у в.Дубеец Касцюковіцкага раёна. Атрымаў вышэйшую сельскагаспадарчую адукцыю. У 1983-1990 г.г. – першы сакратар Магілёўскага абкому КПБ. Пасля здабыцця Беларуссю незалежнасці прызначаны гандлёвым прадстаўніком Беларусі ў Нямеччыне. Дэпутат Вярхоўнага Савета 12 склікання. Міністр сельскай гаспадаркі і харчавання ва ўрадзе Лукашэнкі. 11 лістапада 1997 г. арыштаваны па абвінавачанні ў фінансавых махіяствах і злойжыванні службовым становішчам. 14 студзеня 2000 г. асуджаны на 4 гады турмы. 5 кастрычніка 2000 г. вызвалены па амністый. Кіраўнік грамадскага руху “За новую Беларусь”.

⁵⁰ “Магілёўская праўда” – грамадска-палітычная газета Магілёўскай вобласці. Выдаецца ў Магілёве з 10 (23) студзеня 1918 г.

⁵¹ Маецца на ўвазе артыкул М.Яцкова “Два телевізоры пішем. А что в уме?”, надрукаваны ў “Магілёўской праўдзе” 18 чэрвеня 1994 г.

⁵² Аляксандр Сядзяка – вядомы вучоны, паплечнік У.Коласа.

⁵³ “Кола сяброў” – грамадскае аў’яднанне, якое ў 90-я гады мінулага стагоддзя мела вялікі ўплыў на дэмакратычныя плыні Магілёўшчыны. Зараз практычна не існуе фармальна, але называ сагравае сэрцы ўспамінамі аб былым і надзеяй на будучыню.

⁵⁴ Фізкультурна – аздараўляльны камбінат.

⁵⁵ Офіс аў’яднання “Кола сяброў” месціцца па адрасу: вул.Чкалава, д.16.

⁵⁶ Слова, якое прыйшло аднекуль з іспанскай мовы. і абазначае мужчыну, які заўсёды праяўляе свае мужчынскія якасці – муж-

насць, прыгажосць, моц, розум і г.д.

⁵⁷ Аляксандр Шчарбак – прадстаўнік апазіцыйных колаў Шклоўшчыны, да арыгінальных меркаванняў якога прыслухоўваюцца літаральна ўсе.

⁵⁸ Яраслаў Іванавіч Клімуць – вядомы літаратуразнаўца, член Саюза пісьменнікаў Беларусі, выкладчык Універсітета імя А.Куляшова.

⁵⁹ Генадзь Вітольдавіч Суднік – прафесійны журналіст, уплывовая асоба ў дэмакратычных колах Магілёўшчыны.

⁶⁰ Міхась Булавацкі – выкладчык Магілёўскага Універсітэта імя А.Куляшова, актыўны ўдзельнік дэмакратычнага жыцця Магілёўшчыны.

⁶¹ Васіль Аўраменка – вядомы ўрач і бард, без якога не абыходзіцца ніводная больш-менш значная падзея культурнага і дэмагратычнага жыцця Магілёўшчыны.

⁶² Маецца на ўвазе тэлерэпартаж тэлекампаніі НТВ аб разгоне ў Мінску 25 сакавіка 2005 г. дэманстрацыі, прысвежанай угодкам абвяшчэння БНР.

⁶³ Віталь Рыгоравіч Васількоў – розум і сэрца “Кола сяброў” – якое было, ёсць і застаецца, як з’ява нашай сучаснасці.

⁶⁴ Аляксандр Бычко – сябра па працы Р.Кастусёва.

⁶⁵ Іван Падліскі – сябра па працы Р.Кастусёва.

⁶⁶ Туркменістан – краіна ў Сярэдняй Азіі, дзе ўсталявалася аўтарытарная ўлада Сапармурата Ніязава – Туркменбаши. Здаецца, што сучаснаму беларускаму палітычнаму рэжыму вельмі падабаецца казуістыка адносінаў паміж уладай і народам у той далёкай усходней краіне.

⁶⁷ Кірдык – слова аднекуль з Усходу, у нашай мове ператварылася ў жаргоннае і абазначае штосьці накшталт “канец”, “капут” і г.д.

⁶⁸ Прапаршчык аднаго в падраздзяленні ю Магілёўскага Упраўлен-

ня унутраных спраў.

⁶⁹ Мікола Яцкоў тут памыліўся: Новікаў не маёр, а капітан аднаго з падраздзяленняў Магілёўскага Упраўлення унутраных спраў.

⁷⁰ Ленінскі раённы аддзел унутраных спраў г.Магілёва.

⁷¹ Маецца на ўвазе прашпект Шмідта і вуліца Габраўская ў Магілёве.

⁷² Маецца на ўвазе лозунг “Луку – на муку!”, які існуе як у насценным жывапісу, так і ў вусных воклічах у час правядзення акцый апазіцыі.

⁷³ Маецца на ўвазе лозунг “Беларусь – у Эўропу, Лукашэнку – ў жопу！”, які шырока вядомы не толькі актыўнымі удзельнікамі апазіцыйнага руху на Беларусі, але і так званым “прастым людзям”.

⁷⁴ Тут ад слова “графіці” (італьянскае graffiti, graffito **нацарапаны**) – надпісы і малюнкі на сценах, платах сучаснага горада, адзін з накірункаў авангарду ў сучасным мастацтве.

⁷⁵ Гідраўліка (грэчаскае hydraulikos **вадзяны**) – наука аб законах раўнавагі і руху вадкасцяў і спосабаў прыкладання гэтых законаў да вырашэння задач інжэнернай практикі. Менавіта з гэтымі пытаннямі звязаны і адукацыя, і жыщёвы, працоўны шлях Р.Кастусёва.

⁷⁶ Тут маецца на ўвазе, што пасада Р.Кастусёва (старшыня Магілёўскай абласной філіі Партыі БНФ) можа прыраўнівацца да былога гучання “**Першы сакратар аўкома**”, якое прымушала ўсіх. прывучаных да дысцыпліны, стаяць па стойцы “смірна”.

⁷⁷ Іван Пракопавіч Тупека – падпалкоўнік міліцыі, супрацоўнік аднаго з падраздзяленняў Магілёўскага Упраўлення унутраных спраў.

⁷⁸ Супрацоўнік аднаго з падраздзяленняў Магілёўскага Упраўлення унутраных спраў.

⁷⁹ Маецца на ўвазе адна з скаргаў Р.Кастусёва на неправамоцныя

дзеянні супрацоўнікаў міліцыі падчас правядзення адной з акций, арганізаванай БНФ.

⁸⁰ Упраўленне унутраных спраў Магілёўскага аблвыканкома.

⁸¹ Каstryчніцкі раённы аддзел унутраных спраў г.Магілёва.

⁸² Пушкінскі прашпект – у паўднёвой частцы г.Магілёва, у Задняпроўскім жылым раёне. Названы ў 1967 г. у гонар А.С.Пушкіна, які ў летку 1824 г. ехаў па вуліцы Новачарнігаўской (старая назва прашпекту) з адэскага выгнання ў с.Міхайлайскае.

⁸³ Жаргонная назва ад абрэвіятуры “ДАІ ” – Дзяржаўная аўтамабільная інспекцыя.

⁸⁴ “Космас” – шарокаэкранны кінатэатр (пр.Пушкіна, 10). Адкрыты ў 1963 г.

⁸⁵ Помнік А.С.Пушкіну – на Пушкінскім прашпекце, у скверы каля кінатэатра “Космас”. Устаноўлены ў 1965 г.

⁸⁶ Валерый Аляксееўіч Лабяк – пільны і працалюбівы супрацоўнік Дзяржаўной аўтамабільнай інспекцыі.

⁸⁷ Марка мікрааўтобуса В.Васількова належыць вядомай амерыканскай фірме “Форд”. Там аўтамабілі пачалі выпускаваць з 1896 г. (масавы выпуск з 1903 г.).

⁸⁸ Маецца на ўвазе план Рады беларускай інтэлігенцыі па ўтварэнню сваіх суполак у рэгіёнах Беларусі.

⁸⁹ Рада беларускай інтэлігенцыі – грамадскае аб'яднанне дэмакратичнага накірунку. Узначальвае Раду У.Колас. Орган друку – бюлетэнь “Кропка над і”.

⁹⁰ Нямецкае Sehr gut ! - *Вельмі добра!*

⁹¹ Слова з Усходу: сталы, заслужаны, паважаны чалавек.

⁹² У выніку галасавання М.Яцкоў быў абраны каардынаторам Клуба інтэлігенцыі г.Магілёва.